

görüşler

Dış politika uzmanı
SİNAN ÜLGEN
Taha Akyol'un
sorularını cevapladı.

Rusya ile Ukrayna arasında Türkiye'nin durumu nedir?
Bu savaş çıkana kadar Türkiye, Ukrayna ve Rusya arasında dikkatli ve dengeli bir politika yürütmeye gayret ediyordu. Zira bir yandan Rusya ile enerji, ekonomi ve hatta dış politika ve güvenlik alanlarında yürüyen bir işbirliği var. Türkiye'nin tükettiği doğal gazın yüzde 34'ü Rusya'dan tedarik ediliyor. Ülkemize turist gönderen ülkeler sıralamasında Rusya birinci sırada. Ayrıca Suriye'de de Rusya'nın siyasi ve diplomatik desteğine ihtiyaç oluştu. Astana süreci ile başlayan bu ortak diplomatik girişim sayesinde, İdlib'deki durum da geçici olarak kontrol altına alılabildi. Rejimin saldırısı sonrasında o bölgede oluşabilecek bir insani kriz ve göç dalgası şimdilik bu işbirliği sayesinde önlenemedi. Öte yandan Ukrayna ile gelişen, savunma sanayi boyutunun ön planda olduğu bir ortaklık mevcut. Gerçekten de Ukrayna'nın bu alanda sahip olduğu kapasite, zaman zaman Batılı ülkelerden teknoloji tedarikinde zorlanan ülkemizin savunma sanayii için kritik öneme sahip olabilir. Nitekim insansız hava araçları gibi bir alanda ortak bir girişim de kuruldu. Dolayısıyla bu denge politikası doğru yaklaşımdı.

ÇEKİMSER OY HATADIR

■ Putin'in Ukrayna'ya saldırması karşısında Türkiye'nin durumu?
Ancak Rusya'nın Ukrayna ile bir savaşı tetiklemesi sonrasında, Türkiye de tutumunu değiştirmek zorunda. Türkiye uluslararası hukukun bu şekilde ihlal edilmesine ve uluslararası düzene dair bu nitelikteki revizyonist bir talebin askeri işgal yoluyla kabul ettilmesi girişimine seyirci kalamaz. Dolayısıyla Türkiye, yeni ve daha farklı bir denge politikası arayışında olacaktır. Bu denge politikasını oluşturmakta Hükümetin zorlandığını görüyorum. Kolay iş değil tabiiyle. Ama belli başlı yönelimleri vurgulamak lazım. Öncelikle siyasi düzlemde Türkiye, NATO içindeki müttefikleri ile beraber hareket etti ve Rusya'ya yönelik daha eleştirel bir söylem geliştirdi. Hatta Cumhurbaşkanı Erdoğan 2 hafta önce Kiev ziyaretinde Türkiye'nin Ukrayna'ya SİHA satmaya devam edeceğini ifade etti, ki bu noktada Türkiye'nin birçok NATO ülkesinden daha cesur davrandığı söylenebilir. Nitekim Cumhurbaşkanı Erdoğan geçen hafta içinde NATO'yu etkisiz kaldığı için de eleştirdi. Ama aynı gün Türkiye, Avrupa Konseyinde Rusya'nın üyelik haklarının askıya alınması amacıyla yapılan oylamada çekimser oy kaldı. Bunun işte bu oluşturulmaya çalışılan yeni denge politikasından kaynaklandığını ama bir hata olduğunu düşünüyorum. 47 üyeli Konseyde 42 ülke bu öneriyi destekledi. Karşı oy kullanan tek ülke Ermenistan oldu. Çekimser kalan tek ülke de Türkiye oldu. Yani çok yalnız kaldık.

ÇEKİMSER OY'UN ETKİSİ?

■ Avrupa Konseyi'nde tek başına çekimser oy vermemizin fayda ve zararları nedir?
Bu durum ister istemez Türkiye'nin asli tutumu hakkında birtakım tereddütlerin oluşmasına neden olacaktır. Üstelik işin bir de kamu diplomasisi boyutu var. Diplomasiye bazı işler de uluslararası kamuoyunun önünde yapılır. Avrupa Konseyi oturumu bu yeni denge politikasının vurgulandığı bir an olmamalıydı. Bu tercihin Avrupa toplumları nezdinde Türkiye algısına olan zararın, Rusya ile ilişkilerde beklenen getirisinden çok daha yüksek olduğunu düşünüyorum.

'BOĞAZLARI KAPATMALIYIZ'

■ Ukrayna Boğazları'na kapatmamızı istedi, ne dersiniz?
Bu yeni denge politikasının bir diğer boyutu da Boğazlar konusundaki tutumumuz olabilir. Şöyle ki, birkaç gün önce Ukrayna hükümeti Montrö Sözleşmesi uyarınca Türkiye'nin Boğazları Rus savaş gemilerine kapatması yönünde resmi bir girişim yaptı. Ukrayna'nın talebinin doğru ve meşru olduğunu düşünüyorum. Türkiye Boğazları Rus ve Ukrayna savaş

K.
KİMDİR

SİNAN ÜLGEN

Ekonomi ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi (EDAM) Direktörü. 1989-2007 yıllarında Dışişleri meslek memuru olarak, Türkiye'nin AB nezdindeki Daimi Temsilcilğinde ve Trablus Büyükelçiliğinde görev yaptı. Kemal Deriş'le 'Çağdaş Türkiye'nin Avrupa Dönüşümü' adlı kitabı yazdı. Türkiye'nin nükleer enerji politikası, siber dünyanın yönetimi ve küreselleşmenin reformu konusunda Carnegie Uluslararası Barış Vakfı tarafından yayınlanmış kitapları var.

Çekimser oy faydadan çok zarar verecek

gemilerinin geçişlerine kapatmalıdır. Zaten aslında Montrö Sözleşmesinin 19. Maddesi bu konuda Türkiye'ye bir tercih de bırakmıyor. İlgili madde bir "savaş" olduğu durumda, Türkiye'nin de savaşa taraf olmaması halinde, savaşı tarafların askeri gemilerinin Boğazlardan geçişine izin vermemesini emreder. Bunun yalnız bazı istisnaları vardır. Yani bu karar alınsa bile Türkiye söz konusu gemilerin bağlı oldukları limana dönmesine izin vermek zorundadır.

Anladığım kadarıyla Ankara hala biraz zaman kazanmaya çalışıyor. Ortada bir "savaş" durumu olup olmadığını değerlendirmeye devam ediyor. Ayrıca ve muhtemelen Rusya'nın bir ateşkes müzakeresine ikna edilmesi için yürütülen bir diplomasi var. Ama ben gene de Türkiye'nin harekete geçmesi ve Boğazları kapattığına dair kararını açıklaması gerektiğini düşünüyorum. Günümüz şartlarında Ukrayna'da yaşananların bir "savaş" olmadığını iddia etmek çok zorlama ve uluslararası alanda kabul görmesi de çok güç bir yorum olacaktır. Buradaki risk bu sıcak çatışma günleri geride kaldığında bu sefer Montrö'ye taraf diğer Devletlerin Türkiye'nin Sözleşme'den kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmediği iddiası ile Sözleşmede tadilat amacıyla bir taraf devletler konferansı düzenlemek istemeleri olacaktır. Bu risk alınmamalıdır. Türkiye Montrö'nün müzakereye açılmasını sağlayacak koşulların oluşmamasını azami dikkat göstermek mecburiyetindedir. Bu da Sözleşmeden kaynaklanan yükümlülüklerimizin kayıtsız şartsız uygulanmasından geçmektedir. Kaldı ki bu karar, Rusya'ya bir yaptırım değildir. Türkiye bunu gerek Rusya'ya gerek uluslararası kamuoyuna, Sözleş-

meden kaynaklanan bir yükümlülüğü olarak anlatmak durumundadır.

AVRUPA GÜVENLİĞİ ÖNEM KAZANDI

■ Putin'in saldırısı genelde siyasi ve askeri dengeleri nasıl etkiler?

Rusya'nın Ukrayna'ya silahlı saldırısının orta ve uzun vadede Ukrayna'nın sınırlarının ötesinde, Avrupa güvenliği açısından kalıcı etkileri olacağı muhakkaktır. Aslında Obama döneminden bu yana, ABD stratejik odağını Çin ve Doğu Asya'ya kaydırmaya başlamıştı. Trump ve Biden dönemlerinde de bu yaklaşım güç kazanarak devam etti. Bu yaklaşımı besleyen temel varsayımlardan biri Soğuk Savaşın odağında olan Avrupa coğrafyasında artık ciddi bir konvansiyonel tehdit kalmadığı idi.

Uzun vadeli projeksiyonlarda azalan nüfusu ve hidrokarbon ekonomisine bağımlılığı ile Rusya güç kaybeden bir devlet olarak görülmekteydi. Ama işte o Rusya şimdi Avrupa ve ABD'ye kendini hatırlattı. Dolayısıyla ABD'nin stratejik değerlendirmesi de artık eskisi gibi olmayacaktır. Avrupa coğrafyası bir tehdit alanı olarak yeniden önem kazanacaktır. Bunun ilk sonucu, Soğuk Savaşın sona ermesinden bu yana savunma bütçelerini çok azaltan Avrupa ülkelerinde savunma harcamalarının yeniden artışa geçmesi olacaktır. Bu süreç doğal olarak transatlantik ilişkilerin siyasi-askeri platformu niteliğindeki NATO'yu güçlendirecektir. Nitekim geleneksel olarak NATO üyeliği soğuk bakan Finlandiya ve İsveç gibi ülkelerde NATO üyeliğine dair hararetle bir tartışma başlamıştır.

TÜRKİYE İÇİN FIRSAT

■ Türkiye, Batı ile ilişkileri güçlendirerek kazançlı çıkamaz mı?

Evet, bu süreçte Türkiye açısından da bir fırsat penceresi mevcut. ABD'nin stratejik dikkatini bize daha uzak bir coğrafyaya kaydırmasının bir sonucu, Amerikan yönetimlerinin Türkiye ile ilişkilerde eskiden sahip olduğu önemi atfetmemeleri sonucunu doğurmuştur. Bir anlamda Türkiye, Soğuk Savaşın sona ermesi ile Washington indindeki stratejik önemini yitirmiştir. Şimdi bu stratejik önem yeniden hatırlanacak. Aslında bu açıdan da Türkiye'nin tarihin doğru sayfasında yer alması ve Ukrayna-Rusya krizinde tutumunu bildirdiği kadar sarahate kavuşturması lazım. Denge politikası arayışı belki anlaşılabilir ama bunu S400 kararı gibi geçmiş bazı örneklerin aksine Türkiye'nin uluslararası sistemin üzerinde yükseldiği temel değerlere ve asli İttifakına dair kararlılığının sorgulanmasına yol açmayacak şekilde yapmak lazım. Bu senaryoda ve yürütülecek akıllı bir diplomasi ile Türkiye başta ABD olmak üzere Batı ile ilişkilerinde şikayetçi olduğu güvenlik sorunlarını daha yapıcı bir zeminde çözme imkanına kavuşacaktır. Rusya'nın bu şekilde billurlaşan artan tehdidi karşısında Türkiye'nin jeo-stratejik kartı daha fazla ağırlık taşıyacaktır. Mesele önümüzdeki yıllarda bunu iyi kullanmak olacaktır.

'YAPTIRIMLAR' ETKİLİ Mİ?

■ Yaptırımlar Putin'i caydırır mı?

Batı grubunun Rusya'nın Ukrayna'ya saldırmasını önlemeye yönelik caydırıcılık politikası yaptırımlar üzerinden şekillenmektedir. Batı ülkeleri daha baştan bu ihtilafa askeri olarak taraf olmayacaklarını açıklamışlardır. Ukrayna bir NATO ülkesi değildir ve 5. Madde'nin sağladığı müşterek güvenlik hükümlerinden yararlanmamaktadır. Aslında bir bakış açısı ile Ukrayna'nın NATO üyesi olamamanın faturasını ödemektedir. Ancak bugüne kadar açıklanan yaptırımlar Putin'in Ukrayna üzerindeki emperyal hayallerini hayata geçirmeye çalışmasına engel olamamıştır. Şimdi yaptırımların

Avrupa Konseyi oturumu bu yeni denge politikasının vurgulandığı bir an olmamalıydı. Bu tercihin Avrupa toplumları nezdinde Türkiye algısına olan zararın, Rusya ile ilişkilerde beklenen getirisinden çok daha yüksek olduğunu düşünüyorum.

47 üyeli Konseyde 42 ülke bu öneriyi destekledi. Karşı oy kullanan tek ülke Ermenistan oldu. Çekimser kalan tek ülke de Türkiye oldu. Yani çok yalnız kaldık. Bu durum ister istemez Türkiye'nin asli tutumu hakkında birtakım tereddütlerin oluşmasına neden olacaktır.

Türkiye Montrö'nün müzakereye açılmasını sağlayacak koşulların oluşmamasına azami dikkat göstermek mecburiyetindedir. Bu da Sözleşmeden kaynaklanan yükümlülüklerimizin kayıtsız şartsız uygulanmasından geçmektedir. Kaldı ki bu karar, Rusya'ya bir yaptırım değildir.

niteliği değişmekte ve caydırıcılıktan cezalandırma safhasına geçilmektedir. Her gün yaptırım paketi ağırlaşmaktadır. ABD ile AB ülkeleri arasında bir koordinasyon da mevcuttur. Bugüne kadar Putin yönetimine yakın kişilerin mal varlıkları dondurulmuş, Vbank ve Sberbank başta olmak üzere belli başlı Rus bankaları uluslararası finansal sistemden dışlanmıştır. Bu bankaların SWIFT sisteminden dışlanmaları da kısa sürede beklenmelidir. Rusya'ya ayrıca başta teknolojik ürünler olmak üzere ihracat yasakları da uygulanacaktır. Bir diğer tedbir ise Rus Merkez Bankası'nın yurt dışındaki varlıklarının dondurulmasıdır. Ki bu durumda Rusya biriktirmiş olduğu yaklaşık 650 milyar dolar tutarındaki rezervlerin önemli bir bölümünü de kullanamayacaktır.

TÜRKİYE'YE ETKİSİ

■ Rusya'ya yaptırımların Türkiye'ye etkisi?

Tabiiyle ve maalesef bu tedbirler Türkiye'yi de olumsuz etkileyecektir. Rusya'nın ve Rus bankalarının uluslararası ödeme sistemlerinden dışlanması, Rusya'nın dolar ve Euro cinsinden dış ticaret taahhütlerini yerine getirmesinde zorluklar oluşturacaktır. Rusya'da iş yapan müteahhitlerimize yapılacak ödemelerden Rus turistlerin Türkiye turlama organizasyonu seyahat şirketlerinin ödeme güçleri olumsuz etkileyecektir.

Öte yandan Batılı ülkelerin Rusya'ya getirecekleri ihracat yasaklarından Türkiye'nin de etkilenmesi söz konusu olabilir. Türkiye bir dış politika prensibi olarak Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından onanan yaptırım rejimlerine taraf olmakta, ABD ve AB'nin yaptırım rejimlerine uyum sağlamamaktadır. Rusya örneğinde de Ankara'nın benzer bir tutum benimseyeceği tahmin edilebilir. Bu konuda Türkiye'ye yönelik baskılar artacak olsa da Türkiye bu kararında ısrarcı olacaktır. Ama özellikle ABD yaptırımlarının "secondary sanctions" denilen bir boyutu vardır. Aslında Türkiye'nin CAATSA kapsamına alınması da bu nedenle tetiklenmiştir. Buna göre yaptırım altına alınan şirket/ürün gruplarında Rusya ile ticari ilişkilerini devam ettiren kurumların ABD yaptırımlarının kapsamına girmesi riski vardır. O durumda söz konusu şirketler Rusya ile ticari ilişkileri ile ABD ve belki de AB ülkeleri ile ticari ilişkileri arasında bir seçim yapmaya zorlanacaklardır. Türkiye'nin bu nedenle oluşmakta olan bu sert yaptırım rejimini yakından takip etmesi şarttır.